

~ 1 ~

ישבט מוסרי חלק ג' פרשת שופטים ד"ה העולה מזה). וכך יוצא ש'עגלה ערופה' היא למעשה עצה טובה שנתן הקב"ה לישראל כנגד המקטרג (עפ"י זוהר פרשת וירא דף קיד ע"א ד"ה וירא עלאה, 'כתם פו' על זוהר וירא דף קיד ע"א ד"ה אמר ר"א האי למאי), שעל ידי עריפתה נותנים 'דורון' לתוך פיו של השטן (יבגדי אהרן' על התורה לר' אהרן דרשן פרשת כי תצא ד"ה כי תצא למלחמה).

השטן עוזב את הקטרוג על עם ישראל ומקטרג על זקני הדור

עריפת העגלה היתה דומה לפעולת הרצח, כשם שהאדם נרצח על ידי כלי ברזל ודמו נמצא שפוך על הארץ, כך עריפת העגלה היתה בכלי ברזל ודמה היה שפוך על הארץ (אלה המצוות לר' משה חאגיז דף מב ע"ב אות תקלא ד"ה שלא לעבור). וכשהשטן רואה את מעשיהם הוא חושב שזקני הדור חוטאים בעגלה הערופה, שהרי נוהגים איתה באכזריות ועורפים את ראשה היפך מדת הרחמים שנוהג בה הקב"ה. ועוד הם 'משקרים' בכך שאומרים "ידינו לא שפכו את הדם הזה" (דברים כא, ז) שהרי הם עצמם ערפו את העגלה ושפכו את דמה לארץ! וזה נגד מדתו של הקב"ה אשר מרחיק מעליו שקרנים שנאמר "דבר שקרים לא יפון לנגד עיני" (ראה גמ' שבת דף קמט ע"ב). והשטן איננו מבין כי אין בזה שקר, ושכוונתם האמתית של הזקנים היא לדם הנרצח ולא לדם העגלה. לכן מיד הוא מוחל על קטרוגו ובקשתו לקחת את נשמת הרוצח, ומתחיל לקטרג על זקני הדור שתפס אותם בשעת 'קלקלתם' ודורש עליהם כליה מחמת מעשיהם (ימגלה צפונות' לר' אליהו הכהן מחבר 'ישבט מוסרי' חלק ג' פרשת שופטים ד"ה אמנם בהיות).

אך אז הקב"ה עונה לשטן שכל מה שזקני הדור עושים הרי הוא בצווי ואין הם עושים מדעתם. לכן השטן חוזר בפחי נפש מקטרוגו החדש. אמנם אחרי שהשטן הניח דבר אחד מלקטרג עליו והלך לקטרג על דבר אחר, הוא כבר שוכח את הקטרוג הראשון. ואפילו אם יזכור וירצה לקטרג לא יוכל לפי שכבר מוחל (ימגלה צפונות' לר' אליהו הכהן מחבר 'ישבט מוסרי' חלק ג' פרשת שופטים ד"ה אמנם בהיות). וכך דווקא זקני הדור החשובים באים ועושים את מעשה העגלה הערופה כפי שצו, והכל הוא במטרה לבלבל את השטן במעשיהם כאילו הם עושים מעשים הנוטים אל החטא (עפ"י 'ימגלה צפונות' חלק ג' פרשת שופטים ד"ה העולה מזה שצוה). ואז מיד אחרי המעשה של העגלה הערופה היו מבקשים הכהנים שיכפר ה' לעם ישראל כפי שנאמר "כפר לעמך ישאל אשך פדית? ה'?" (דברים כא, ח) (תרגום אונקלוס' דברים כא, ח, 'תרגום יונתן' דברים כא, ח), כי אחרי שסר מעליהם המקטרג יכול להתכפר להם.

מגוף העגלה הערופה יוצאת תולעת גדולה שהורגת את הרוצח

כאשר ישראל והזקנים היו זכאים הם לא היו צריכים לערוף את העגלה שהביאו, כי היא היתה הולכת בפיותה ומוצאת את הרוצח, ומתקיים "ונכפר להם הדם" (דברים כא, ט) (יבגדי אהרן' על התורה פרשת כי תצא ד"ה כי תצא למלחמה' בשם האר"י ז"ל, 'קריית ארבע' לר' רחמים חורי מתונים בהשטנות דף פג ע"א סוף פרשת שופטים ד"ה 'אתה תבער' מספר זרע אברהם בשם רבינו בחי' בגילוי הרוצח על ידה, אחרי שהיו ממיתים אותו (קריית ארבע' לר' רחמים חורי מתונים בהשטנות דף פג ע"א סוף פרשת שופטים ד"ה 'אתה תבער' מספר זרע אברהם בשם רבינו בחי'). וזה נרמז בפסוק "וְיִצְאֵהוּ זֶקֶן יִשְׂרָאֵל וְיִשְׁפֹּטוּהוּ וְיִמְדְּדוּהוּ אֶל הָעָרִים אֲשֶׁר סְבִיבֹת הַחֵלְל" (דברים כא, ב) לומר שהם זקנים ושופטים צדיקים לכן כל מה שיש להם לעשות הוא רק "וְיִמְדְּדוּהוּ אֶל הָעָרִים אֲשֶׁר סְבִיבֹת הַחֵלְל" (דברים כא, ב) אבל לא הוצרכו לערוף את העגלה כי היא היתה מגלה את הרוצח (יבגדי אהרן' על התורה פרשת כי תצא ד"ה כי תצא למלחמה). אך כשהזקנים לא היו זכאים, הם היו צריכים לערוף את העגלה (יבגדי אהרן' על התורה פרשת כי תצא ד"ה כי תצא למלחמה' בשם האר"י ז"ל) וזה נרמז בפסוקים "וְהָיָה הָעִיר הַקֹּרֶבָה אֶל הַחֵלְל וְלָקְחוּ זֶקֶן הָעִיר הַהוּא עֵגֶלֶת בָּקָר אֲשֶׁר לֹא עֵבֶד בָּהּ אֲשֶׁר לֹא מִשְׁכָּה בָּעֵל: וְהוֹרְדוּ זֶקֶן הָעִיר הַהוּא אֶת הָעֵגֶלֶת אֶל נַחַל אֵיתָן אֲשֶׁר לֹא יַעֲבֹד בּוֹ וְלֹא יִזְרַע וְעָרְפוּ שָׁם אֶת הָעֵגֶלֶת בְּנַחַל" (דברים כא, א-ד), כלומר שכאשר אלו היו "זקני העיר" ולא המיוחדים שבעיר, כן היו צריכים לערוף אותה (יבגדי אהרן' על התורה פרשת כי תצא ד"ה כי תצא למלחמה).

ואז אחרי עריפת העגלה בנחל איתן, היתה יוצאת תולעת אחת גדולה (מאירת עינים' לר' יצחק דמן-עכו תלמיד הרמב"ן בסוף בפרשת שופטים) מתוך גופת נבלת העגלה שנערפה (רבינו בחי' פרשת שופטים כא, ח נ"ח ושמעתי, 'ליקוטי תורה' להאר"י ז"ל סוף פרשת שופטים) והיה יוצא ממנה גם נחיל תולעים ארסיות שהיו הולכות אחרי (אלה המצוות' לר' משה חאגיז דף מג ע"א אות תקלא ד"ה שלא לעבור). והתולעת הגדולה. והתולעת היתה הולכת עד לרוצח והורגת אותו (רבינו בחי' פרשת שופטים כא, ח ד"ה ושמעתי, 'ליקוטי תורה' להאר"י ז"ל סוף פרשת שופטים, 'מצודת דוד' להרדב"ז מצוה תפג ד"ה שהנחל, 'נחלת בנימין' מצוה קו ד"ה 'ואז מנה אותן שאול' בשם רבינו בחי'). וכך על ידה היתה באה הנקמה (יבגלי בנימין' בחלק ג' דרוש מג פרשת שופטים דף פב ע"ב ד"ה ובפסיקתא) מן השמים (קריית ארבע' לר' רחמים חורי מתונים בהשטנות דף פג ע"א סוף פרשת שופטים ד"ה 'אתה תבער' מספר זרע אברהם בשם רבינו בחי') כפי שנרמז בפסוק "וְאֵתָהּ תִּבְעֵר הָדָם הַנֶּקִי מִקֶּרְבָּךְ" (דברים כא, ט) שסופי ארבע התיבות הראשונות עולים 'רימה' כנגד התולעת שיוצאת מגופת הבהמה (ליקוטי תורה' להאר"י ז"ל סוף פרשת שופטים, 'מצודת דוד' להרדב"ז מצוה תפג ד"ה שהנחל), ועולים גם 'ימהר' ללמד שהתולעת ממחרת לעשות את מלאכתה (נחל קדומים' להחיד"א פרשת שופטים ד"ה ואומנם).

התולעת הזאת היתה נוצרת מכוח 'הרוח הרעה' השולטת במי הרחיצה ובטומאת נבלת הבהמה, ועל ידה היה מתהווה שרץ ממית כדמות תולעת, שהיה הולך אחרי הרוצח בכל מקום שהוא נמצא וממית אותו (מצודת דוד' על טעמי המצוות להרדב"ז מצוה תפג ד"ה פרטי המצוה). אמנם יש אומרים שהתולעת רק היתה מגיעה לביתו של הרוצח, וכך מגלה אותו לכולם ואז היו עושים לו משפט (תרגום יונתן' דברים כא, ח, 'נחל קדומים' להחיד"א פרשת שופטים ד"ה ואומנם, 'רבינו אפרים על התורה' פרשת שופטים), ויש אומרים שכשהתולעת היתה מוצאת את הרוצח היא גם היתה עולה עליו (תרגום יונתן' דברים כא, ח) ונדבקת בבגדו, ולא היתה שום בריה יכולה לנתק אותה ממנו. וכל הרואים אותה היו תמהים, עד שהיה הדבר מתגלגל ובא לאזני החכמים יודעי הסוד הזה ומכירים בו שהוא הרוצח, והיו תופסים ומוסרים אותו לבית דין (מאירת עינים' בסוף פרשת שופטים בשם מקובל ירא שמים), ולא היתה עוזבת התולעת את הרוצח עד שהיה מודה ברצח (יפלאות חדשות' לר' יחיאל משה גרינלנד דף לו סוף פרשת שופטים ד"ה בתרגום יונתן). וכל היווצרותה ורדיפתה של התולעת אחרי הרוצח היא מפלאי הטבע (מצודת דוד' על טעמי המצוות לר' משה חאגיז מצוה תפג ד"ה פרטי המצוה, 'נחלת בנימין' לר' יצחק בנימין וולף מצוה קו ד"ה ואז מנה אותן שאול).

אין מנוחה לנשמת הנרצח ולא לגופו עד אשר ימות הרוצח

רוב הנרצחים מהרהרים בליבם או אומרים בפהם דברים כלפי שמים בשעת ההריגה מחמת מרידות ליבם, ולכן אין נשמתם עולה למעלה במהרה ומדת הדין פוגעת בהם (יצרור המור' לר' אברהם סבע פרשת כי תבוא ד"ה 'וכן בכאן אם יראו הדיינים') ופתח השמים סגור בפניהם (יצרור המור' פרשת ויחי ד"ה ולכן אמר דוד אחר שהרגו). ואז אין לנשמת הנרצח מנוחה מעת הרצח אלא היא נעה ונדה, וצועקת חמס ליושבי הארץ שינקמו את דמה, וכן צועקת "א-ל נקמות ה'!!" (יצרור המור' פרשת שופטים ד"ה והטעם וד"ה ואמר, 'מדרש תלפיות' ענף דם ד"ה 'יצרור' בשם 'יצרור המור') וכן "יראה ה' וישפוט!!" (מעבר יבקי' מאמר שפת אמת פרק י' ד"ה ומנהג הרבה מקומות) וקולה הולך מסוף העולם ועד סופו (ימגלה עמוקות' על התורה סוף פרשת מטות-מסעי). ורעה זו של נפש ההרוג שהולכת נעה ונדה בארץ הוא סוד גדול מסתרי התורה (יצרור המור' פרשת כי תבוא ד"ה וכן בכאן אם יראו הדיינים).

אין מנוחה לנפש הנרצח והיא הולכת וסובבת עד שינקם דמה במיתת הרוצח (נבול בנימין על התורה לר' בנימין הכהן סוף פרשת שופטים חלק ג' דרוש מג ד"ה בפסיקתא אמרת) לכן אחרי שקין הרג את הבל, אמר ה' לקין "וַיֹּאמֶר מָה עָשִׂיתָ קוֹל דְּמֵי אָחִיךָ צֹעֲקִים אֵלַי מִן הָאֲדָמָה" (בראשית ד, י) "צורר המור" פרשת כי תבוא ד"ה וכן בכאן אם יראו הדיינים). והיה זה קולו של הבל שנהרג, אשר היה כל העת זועק על קין שהרגו (מעבר יבק' מאמר קרבן תענית פרק ז ד"ה ראה כמה תולדות). ואמר ה' לקין שכל זמן שדמי אחיו זועקים מהאדמה ואינן עולים למעלה, הרי שעונשו על ההריגה הזאת הוא מרובה ותמידי שנאמר "וַיַּעַתָּה אָרוּר אֲתָה מִן הָאֲדָמָה אֲשֶׁר פָּצְתָה אֶת פִּיהָ לְקַחַת אֶת דְּמֵי אָחִיךָ מִיָּדְךָ" (בראשית ד, יא) "צורר המור" פרשת בראשית ד"ה ועתה ארוור אתה). וזה לבד מהקטרוג הרב שהיה למלאך המוות על קין, לפי שנטל את כלי אומנותו להרוג, והיה הממית הראשון בעולם. לכן קין היה יירא מאוד ממלאך המוות ואמר לה' "הֵן גֵּרָשֶׁת אֹתִי הַיּוֹם מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה וּמִפְּנֵי אֶסְתֵּר וְהִיִּיתִי נָע וְנָד בָּאָרֶץ וְהָיָה כָּל מִצְאֵי יְהֻרְגָנִי" (בראשית ד, יד) (נברכת טוב' לר' משה נראל הכהן פרשת כי תשא דף סט ע"א טור ב ד"ה או אומר).

מאה ושלושים שנה לאחר מותו של הבל, נהרג קין על ידי "לִמְךָ" כאשר למך חשב בשוגג שקין הוא בעל-חי וירה עליו חץ והרגו, וכפי שסיפר למך "וַיֹּאמֶר לִמְךָ לְנִשְׁוֵי עֲדָה וְצִלָּה שְׁמַעוּ קוֹלִי נָשִׁי לִמְךָ הֲצֹנָה אֲמַרְתִּי בִּי אִישׁ הֲרֻגְתִּי לִפְעֵי וְיָלֵד לְחֶבְרִיתִי: כִּי שְׁבָעִתִּים יָקָם קִין וְלִמְךָ שְׁבָעִים וְשִׁבְעָה" (בראשית ד, כג-כד), "כִּי אִישׁ הֲרֻגְתִּי לִפְעֵי" – הוא קין שהרגו (ראה רש"י בראשית ד, כג). ובכל אותן מאה ושלושים שנה שבהן לא נח הבל מזעקתו, לא נולדו לאדם הראשון בני. ורק לאחר שבה נקמת הבל מקין על ידי שנהרג, אז נולד לאדם הראשון בן נוסף הנקרא "שֵׁת" ועליו נאמר "וַיֵּדַע אָדָם עוֹד אֶת אִשְׁתּוֹ וַתֵּלֶד בֶּן וַתִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ שֵׁת כִּי שֵׁת לִי אֶלְקִים זָרַע אַחֵר תַּחַת הֶבֶל כִּי הָרְגוֹ קִין" (בראשית ד, כה), "זָרַע אַחֵר תַּחַת הֶבֶל כִּי הָרְגוֹ קִין" – כי אחרי מותו של הבל העולם הושבת על ידי "שֵׁת" (מעבר יבק' מאמר קרבן תענית פרק ז ד"ה וכל ההנהגות שבמחשבה העליונה) (להרחבה בענין הריגת קין על ידי למך ראה אחד ממאמרינו לפרשת קרח – יגלולי נשמת שאול המלך!).

לכן בר מינו, יש מנהג כשר בהרבה מקומות לקבור את הנהרגים לבדם ובוזה להרחיקם משאר המתים למען לא "לְעֵנוֹת אֶדָם כְּרִיבֹ" (איכה ג, לח), היות כי הם תמיד תובעים דין עד שיישפך דם הרוצח (מעבר יבק' מאמר שפת אמת פרק י ד"ה ומנהג הרבה מקומות). ונהגו שלא לרחוץ את אותם הנהרגים לפני קבורתם, כי הם לא נהרגו ונטמאו על ידי מלאך המוות (יאור החמה' על זוהר פרשת וירא דף קיד ע"א מהרמ"ק). ואין מלבשים אותם 'תכריכין' אלא רק כורכים סדין על בגדיהם למען לא יתביישו בפני שאר המתים, ולא יָרְאוּ להם מבחוץ את 'בגדי הנקם' שנוח לאותו הרוח של הנהרג להתלבש בהם. ולא נוח לרוח להתלבש בריח מלבושים אחרים כשאר מתים, ולהתראות לפני המלך המשפט, בעוד דמו תוסס עליהם ובתוכם (מעבר יבק' מאמר שפת אמת פרק י ד"ה ומנהג הרבה מקומות).

לאחר שייהרג הרוצח ינוח הנרצח מזעקתו ונשמתו תשוב אל מקומה

נוקם הדם של הנרצח נקרא בשם 'גואל', לפי שהוא נוקם את נשמתו של הנרצח ועל ידי זה 'נגאל' הנרצח מצרתו. כי הנרצח מִצָּר ומעוכב וזועק מן האדמה עד שתבוא הנקמה, ורק אחריה ישוב למקומו (מעבר יבק' מאמר שפת אמת פרק י ד"ה ומטעם). לכן יש מצוה ביד גואל הדם להרוג את הרוצח, לפי שבוזה מניח את דעת קרובו שנרצח (מעבר יבק' לר' אהרן ברכיה ממדינת מאמר אמרי נועם פרק כח בהסבר דברי הרמב"ם בהלכות רוצח פרק א הלכה ב). ומטעם זה אסור לקחת דמי כופר וכדומה מהרוצח, ואפילו אם ימחל גואל הדם או בית דין אין לדבר חשיבות כי צריך לפייס את הנרצח דווקא בדם הרוצח (שלי"ה הקדוש' תורה שבכתב פרשת מסעי ד"ה 'בפרשת מסעי מדבר'). לכן אחרי שהיו עושים את מעשה העגלה הערופה אפשר היה כבר לקבור את הנרצח, כי התולעת היתה הורגת את הרוצח ואילו נשמתו של הנרצח היתה שבה למקומה (עפ"י 'אלה המצוות' על טעמי המצוות לר' משה חאגיז דף מג ע"א אות תקלא ד"ה שלא לעבור).

וכך נמצא שכפי שעשה הרוצח כן ייעשה לו, הרוצח הפריד את נשמת הנרצח מן הגוף ועל כן צריכה גם נשמת הרוצח לצאת מגופו, ורק אחר כך תבוא מנוחה ומרגוע לנרצח (שלי"ה הקדוש' תורה שבכתב פרשת מסעי ד"ה 'בפרשת מסעי מדבר'). לכן כל אדם החומל על הרוצח עושה רעה לנרצח (צורר המור' פרשת כי תבוא ד"ה וכן בכאן אם יראו הדיינים). וזה מה שהיה אצל נבות היזרעאלי (שלי"ה הקדוש' בחלק תורה שבכתב פרשת מסעי ד"ה 'בפרשת מסעי מדבר') כאשר רוחו היתה צועקת ותובעת דין מלמטה על אחאב שהביא למותו, ועל ידי צעקתה עלתה לפני ה' יתברך 'רוח השקר' החיצונית של השטן (יאור החמה' על הקדמת הזוהר דף קצב ע"ב ד"ה 'ידא חמא' מהרמ"ק) שהוא הס'מ בעצמו (עפ"י 'צורר המור' לר' אברהם סבע פרשת וישלח ד"ה וירא כי לא יכול לו) אשר יש לו כניסה (יאור החמה' על הקדמת הזוהר דף קצב ע"ב ד"ה 'ידא חמא' מהרמ"ק) לפני הדיין (כתם פז' לר' שמעון לבאי מחבר פיוט 'בר יוחאי' על זוהר פרשת וישב דף קצב ד"ה והנה ר' אלעזר חזק) שהוא ה' יתברך, וזה כדי לנקום את נקמתו של נבות באמצעות 'שקר' (יאור החמה' על הקדמת הזוהר דף קצב ע"ב ד"ה 'ידא חמא' מהרמ"ק), (להרחבה בענין מותו של נבות היזרעאלי ונקמתו ראה אחד ממאמרינו לפרשת משפטים – 'איסור אמירת שקר').

וכך 'רוח השקר' התלבשה בכל נביאי השקר של אחאב, כדי להטעותו ולפתותו שישמע לדבריהם ויצא לקראת הרעה שנגזרה עליו מפני עליון, וכפי שתיאר לו הנביא "וַיֹּאמֶר לְכֹן שְׁמַע דְּבַר יְהוָה רְאִיתִי אֶת יְהוָה יֹשֵׁב עַל כִּסֵּאוֹ וְכָל צְבָא הַשָּׁמַיִם עֹמְדֵי עָלָיו מִימִינוֹ וּמִשְׁמָאלוֹ: וַיֹּאמֶר יְהוָה מִי יִפְתָּה אֶת אֲחָאֵב וְיַעַל וְיִפֹּל בְּרַמַּת גִּלְעָד וַיֹּאמֶר זֶה בִּכְה וְזֶה אֲמַר בְּכָה: וַיֵּצֵא הָרוּחַ וַיַּעֲמֵד לִפְנֵי יְהוָה וַיֹּאמֶר אֲנִי אֶפְתָּנוּ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֲלֵיו בָּמָה: וַיֹּאמֶר אֲצֵא וְהִיִּיתִי רוּחַ שֹׁקֵר בְּפִי כָּל נְבִיאָיו וַיֹּאמֶר תַּפְתָּה וְגַם תּוּכַל צֵא וַעֲשֵׂה כֵן" (מלכים א' כב, יט-כב). מטעם זה, באותה השעה כל נביאי השקר שם התנבאו לאחאב בסגנון אחד שנאמר "וַיִּקְבֹּץ מִלֵּךְ יִשְׂרָאֵל אֶת הַנְּבִיאִים כָּאֶרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם הֲאֵלֶךְ עַל רַמַּת גִּלְעָד לְמִלְחָמָה אִם אֶחָדִל וַיֹּאמְרוּ עֲלֵה וְיִתְּנוּ אֶדְנִי בְּיַד הַמֶּלֶךְ" (מלכים א' כב, ו) (הרמ"ד וואלי מלכים א' פרק כב על פסוק 'יצא והייתי רוח שקר'). וכל זה היה כיוון שתביעת רוחו של נבות היתה דין אמת, שהרי לא הותר לאחאב לשפוך את דמו של נבות היזרעאלי (כתם פז' לר' שמעון לבאי על זוהר פרשת וישב דף קצב ד"ה והנה ר' אלעזר חזק).

זה הטעם שציוותה התורה לא לרחם על מי שרוצח במזיד, ואדרבא להוציאו להורג בידי גואל הדם שנאמר "וְכִי יִהְיֶה אִישׁ שָׂגָא לְרַעְהוּ וְאָרְבַּח לוֹ וָקָם עָלָיו וְהָקָהוּ נֶפֶשׁ נָמָת וְנָס אֶל אַחַת הָעָרִים הָאֵל: וְשָׁלְחוּ זֶקְנֵי עִירוֹ וְלָקְחוּ אֹתוֹ מִשָּׁם וְנָתְנוּ אֹתוֹ בְּיַד גֹּאֵל הַדָּם נָמָת: לֹא תִחוּס עֵינֶךָ עָלָיו וּבְעֶרְתָּ דָם הַקָּי מִיִּשְׂרָאֵל וְטוֹב לָךְ" (דברים יט, יא-יג) "דָם הַנָּקִי" – הוא דם ההרוג שנשפך על הארץ על לא חמס בכפיו, "וְטוֹב לָךְ" – שכפי שנעשה טוב לאותו ההרוג באותה נקמה, כך נעשה טוב בזה לכל ישראל (צורר המור' לר' אברהם סבע חמיו של ר' יוסף קארו פרשת כי תבוא ד"ה ואז כששופכים). ולכן אם בבית דין נגמר דינו של הרוצח למיתתו, אז היו רודפים אחריו בכל דבר, וביד כל אדם, עד שהיו ממיתים אותו על מנת לעשות נחת לנרצח (מעבר יבק' לר' אהרן ברכיה ממדינת מאמר אמרי נועם פרק כח. ראה גמ' סנהדרין דף עב ע"ב). והקב"ה ברחמיו עשה 'בְּרִית כְּרוּתָה' בעולמו שאכן אותם אנשים שופכי דמים ימחו מן הארץ (עפ"י 'מעבר יבק' לר' אהרן ברכיה ממדינת מאמר שפת אמת פרק י ד"ה ומנהג הרבה מקומות).

הרוצח חייב למות מיתה שאינה טבעית, על ידי רציחה בידי בני אדם או על ידי פגיעת עצמו בחרב וסכין, והדבר רק תלוי אם עשה תשובה על מעשיו. וזה הסוד שרואים כמה אנשים שנחתכים בסכין בכוונה או בשוגג ועל ידי זה בסוף מתים, שלא בא להם הדבר אלא בשביל רציחה שרצחו. ואם האדם עשה תשובה גדולה עד שמת מיתה טבעית, הרי מוכרח הוא שיבוא שוב בגלגול על מנת למות מיתת רציחה, ובוזה יכופר עוונו (מדרש תלפיות' לר' אליהו הכהן מחבר 'שבט מוסר' ענף הריגה ד"ה ודע שאם הרוצח). וישנם פעמים שהרוצח לא מת מיד לאחר החטא ודינו מתעכב מפני שיש בו צורך לעולם עד שלבסוף מגיע לו המוות. וכך היה עם קין שהתעכב כדי להעמיד עוד צאצאים, ולאחר כמה דורות נהרג על ידי 'למך' (ראה רש"י בראשית ד, כג) (מעבר יבק' קרבן תענית בסוף פרק ז ד"ה ופעמים). ואם בכל אופן הרוצח ימות רק במיתה רגילה על מיטתו ולא עוד, הרי שכאשר יבואו כל בני האדם לעתיד לבוא (במדבר רבה' פרשת ואתחנן ב, כה). בעת 'תחיית המתים' (יאשר הנחלים' על 'במדבר רבה' פרשת ואתחנן ב, כה), אז יישפך דמו (במדבר רבה' פרשת ואתחנן ב, כה).

אין דמו של הנרצח נבלע בארץ, ורישומו ניכר כל העת (משׁיבת נפשׁ) לר׳ יוחנן לוריא מגדולי אשכנז פרשת שופטים על הפסוק ״ואתה תבער דם הנקיׁ״). **ואם קודם קבורתו באדמה וכיסויו בעפר** (נשמת חיים) לר׳ מנשה בן ישראל מאמר שלישי פרק שלישי ד״ה ״מודעת זאת בכל הארץ״) **יבוא הרוצח אצל הנרצח** (משׁיבת נפשׁ) לרבני יוחנן לוריא מגדולי אשכנז פרשת שופטים על הפסוק ״ואתה תבער דם הנקיׁ״), **אזי תיפתח המכה של הנרצח, ויחזרו הדמים לזוב מן הפצעים כאילו הרג אותו בו ביום** (ספר חסידים׳ סימן תתשמג), ״משׁיבת נפשׁ״ פרשת שופטים על הפסוק ״ואתה תבער דם הנקיׁ״) **ואפילו עברו ימים רבים** (משׁיבת נפשׁ) לרבינו יוחנן לוריא מגדולי אשכנז פרשת שופטים על הפסוק ״ואתה תבער דם הנקיׁ״), **וזה כדי שינקמו מן הרוצח** (ספר חסידים׳ סימן תתשמג). **ודבר זה קורה כי הנשמה של הנרצח המרחפת מעל הגוף יודעת מאוד מיהו הרוצח ומצביעה עליו כאשר הוא עובר ליד הגוף, ומיד רותח דמו של הנרצח בקצפו שהיה לו לקצוף בנוקמו את נקמתו** (נשמת חיים) לר׳ מנשה בן ישראל מאמר שלישי פרק שלישי ד״ה ״מודעת זאת בכל הארץ״).

נשמתו של הנרצח גורמת רעה ליושבי הארץ כשאין הם עושים דין עם הרוצח. וכשנוקמים את נקמת דם הנרצח וממיתים את הרוצח, אזי מגיעה מנוחה לנרצח ומיד עולה נשמתו למעלה (‘יצרור המור’ פרשת שופטים ד”ה והטעם וד”ה ואמר, ‘צרור המור’ פרשת כי תבוא ד”ה יואז כששופכים, ‘מדרש תלפיות’ ענף דם ד”ה ‘צרור’ בשם צרור המור) ומתבער דם הנרצח מן הארץ שנאמר “וְלֹאֲרָץ לֹא יִכְפֹּר לְדָם אֲשֶׁר שָׁפַךְ בָּהּ כִּי אִם בְּדָם שֶׁכָּכֹ” (במדבר לה, לג) (‘יצרור המור’ פרשת שופטים ד”ה והטעם וד”ה ואמר הביא). “כִּי אִם בְּדָם שֶׁכָּכֹ” – כלומר שמנוחת דם הנרצח והשקטתו תבוא רק לאחר שיישפך דם הרוצח (ולב אריה’ פרשת בראשית ד”ה יעוד שמעתי תרין’ בבאיור יתרוס יותנן במדבר לה, לג). ועל דרך זה אמר ה’ כי לעתיד לבוא על אף שהוא ינקה לגויים מעוון החמס שבידיהם על ידי שייקחו ישראל מזהבם וכספם, אבל על עוון שפיכות הדמים של ישראל לא יתכפר להם אלא רק בשפיכות דמם שנאמר “וְנִקְיִיתִי דָמָם לֹא נִקְיִיתִי” (יואל ד, כא) (מפזות דוד’ יואל פרק ד, כא ד”ה ונקיית).

ובזה מובן המעשה עם זכריה הנביא שנרצח על ידי שרי יהודה במצות יואש המלך, באותה העת שעשו את יואש לאלוה שנאמר "וְיָרֹחַ אֱלֹקִים לְבָשָׁה אֶת זָכְרִיָּה בֶן הַיֹּזֶדֶעַ הַכֹּהֵן וַיַּעֲמֵד מַעַל לָעַם וַיֹּאמֶר לָהֶם כֹּה אָמַר הָאֱלֹקִים לָמָּה אַתֶּם לְבָרִים אֶת מִצְוֹת הַיְי"ה וְלֹא תַעֲלִיחוּ כִּי עֲצֹבְתֶם אֶת הַיְי"ה וַיַּעֲזֹב אֶתְכֶם: וַיִּקְשְׁרוּ עָלָיו וַיַּרְגְּמֻהוּ אֲבוֹן בַּמִּצֹּת הַמִּלֵּךְ בְּחֹצֶר בֵּית הַיְי"ה: וְלֹא זָכַר יוֹאֵשׁ הַמֶּלֶךְ הַחֹסֵד אֶשֶׁר עָשָׂה הַיֹּזֶדֶעַ אֲבִיו עִמּוֹ וַיַּהַרְגֵם אֶת בָּנָו וּכְמֹתוֹ אָמַר יִרְאָה הַיְי"ה וְיִדְרָשׁ" (מלכים ב' ד', כ-כב) (רש"י גמ' גיטין דף ד' ע"ב ד"ה של זכריה). **וְאֵז צִוִּיה ה' שְׂדֵמוֹ שֶׁל זָכְרִיָּה לֹא יִבְלַע בְּאֲדָמָה עַל מִנֵּת "לַהֲעֵלוֹת חֲמָה לְנֶקֶם נֶקֶם", כְּפִי שֶׁאָמַר גַּם עָלָיו הַנְּבִיא "כִּי דָמָה בְּתוֹקָה הִזָּה עַל צָחִים סָלַע שְׂמִיתָהּ לֹא שִׁפְכְתָּהּ עַל הָאֶרֶץ לְכַסּוֹת עָלָיו עֹפֶר: לַהֲעֵלוֹת חֲמָה לְנֶקֶם נֶקֶם נֶקֶם" וְנִתְּתִי אֶת דָּמָה עַל צָחִים סָלַע לְבִלְתִּי הַפְסוֹת" (יחזקאל כד, ח-י) וְהִיא דְמוֹ שֶׁל זָכְרִיָּה שֶׁנִּשְׁפָּךְ עַל הָאֶרֶץ רוּחַ וּמַפְעֵפֶע** (גמ' גיטין דף ד' ע"ב).

ומעשה היה בשני אחים, שהרג אחד מהם את אחיו. וְאִמָּם לקחה כוס אחת ומילאה אותה בדם האב שנרצח, והניחה אותה בארון. **וכל יום ויום היתה נכנסת לראות את הדם, והיתה מוצאת שכל העת הדם היה תוסס.** ופעם אחת נכנסה האם והביטה בכוס וראתה שהוא שתק מתיססתו, ובאותה שעה ידעה שנהרג גם בנה השני אשר רצח את אחיו והתקיים **"שֶׁפֶךְ דָּם הָאֵדָם בְּאֵדָם דָּמוֹ יִשְׁפָּךְ"** (בראשית ט, ו) (במדרש רבה' פרשת ואתחנן כ, כה). ולעתיד לבוא כאשר יבוא מלך המשיח ויקומו לתחייה כל המתים, אז העולם ייצא מתחת עונש 'המיתה' כפי שנאמר **"בְּלַע הַמָּוֶת לִנְצַח וַיִּמָּחַ אֲדָנִי"** (יהו"ה דְּמַעַה מַעַל כָּל פְּנִים" (ישעיה ח, ח) (וזהר פרשת וירא דף קיד ע"א ד"ה רבי שמעון הוה יתיב), במהרה בימינו, אמן).

~ 4 ~